

Археологічні студії «Межибіж»: наук. щоріч. 1'2012. – Хмельницький: ІРД, 2013. – С. 129-137.

І.О. Старенький,
м. Кам'янець-Подільський

Валерій Пилипович Мегей: археолог, Людина

У статті розглядається життєвий шлях археолога Валерія Пилиповича Мегея, аналізуються його здобутки в галузі археології.

Ключові слова: В. П. Мегей, археологія, археологічні дослідження, археологічна експедиція, знахідки, відкриття.

The article deals with life archaeologist Valery Pylypovych Meheya, analyzes its achievements in the field of archeology.

Keywords: V. P. Mehey, archeology, archaeological research, archaeological expedition finds the opening.

Безумовно, що кожна наука важлива по своєму. Особливою серед них є археологія, яка привідкриває нам завісу таємниці походження та розвитку людства в доісторичні часи, коли події ще не фіксувалися писемними джерелами.

Історію творить людина, яка знаходиться в певному соціокультурному просторі. Людина і досліджує історію. У повній мірі це стосується і археології.

На Поділлі сформувалася ціла плеяда знаних археологів. До цієї когорти належить Валерій Пилипович Мегей, який протягом 40 років займається дослідженням археологічних пам'яток. На превеликий жаль, постаті цього дослідника майже не присвячено уваги в історіографії, за винятком невеликої статті Катерини Терещук, Андрія Машталера та Андрія Петріва [1]. Тому мета цієї статті до певної міри висвітлити постать Валерія Пилиповича як археолога та Людини.

Народився В. П. Мегей 1949 року в старовинному місті Хотин на Чернівецьчині. Дитинство та юність майбутнього дослідника пройшли на

малій батьківщині. Тут він закінчив ЗОШ №5. Після закінчення школи Валерій Пилипович працював автослюсарем в АТП 25034 в рідному місті. Невдовзі він вступив на фізкультурний факультет Кам'янець-Подільського педагогічного інституту імені В. П. Затонського. Проте 1971 року В. П. Мегей переводиться на історичний факультет цього ж вузу. Під час навчання активно працював в археологічному гуртку, виступав з доповідями на регіональних та республіканських конференціях. Валерій Пилипович захистив дипломну роботу під керівництвом відомого археолога, доктора історичних наук, професора І.С. Винокура.

Кожного літа, починаючи з 1972 року, Валерій Пилипович брав активну участь у роботі археологічних експедицій педінституту, Інституту археології НАН України та Державного Ермітажу (Росія) під керівництвом І. С. Винокура, А. Ф. Гуцала, В. Д. Барана, П. А. Горішнього, Г. І. Смирнової, які досліджували городища, поселення та могильники XIV ст. до н. е. – XII-XIII ст. [2, с. 156-172].

1975 року, після закінчення навчання на історичному факультеті, Валерій Пилипович почав працювати вчителем історії та суспільствознавства в загальноосвітній школі смт. Верхній Рогачик Херсонської області. За період роботи дослідник проводив учням екскурсії на скіфські кургани IV ст. до н.е. поблизу с. Гюновка, дослідженням яких займався Ю. В. Болтрік.

Проте на посаді вчителя працювати судилося недовго. Його запросили на роботу до Кам'янець-Подільського педагогічного Інституту імені В.П. Затонського. Протягом 1977-1980 рр. Валерій Пилипович працював старшим лаборантом, а з 1980 року – асистентом кафедри історії СРСР та УРСР. 1988 року переведений на посаду завідувача археологічною лабораторією [1, с. 2].

Валерій Пилипович Мегей автор понад 60 наукових праць з питань археології. Його публікації вирізняються глибокою науковістю та новизною, присвячені маловивченим питанням археології Поділля.

Одна з перших публікацій В. П. Мегея була присвячена житловим спорудам рубежу та перший століть нашої ери в с. Великій Слобідці на

Кам'яничині. Зазначимо, що це одна з найвідоміших археологічних пам'яток у Середньому Подністров'ї, її дослідження ще 1925 року розпочали Ю. Й. Сіцинський та В. О. Геринович [3].

Велику увагу В. П. Мегей у своїх дослідженнях присвятив вивченню Бернашівського поселення. Так, ще 1988 року Валерієм Пилиповичем опублікована стаття «Исследование славянского селища Бернашовка на Днестре», де подав інформацію про хід археологічних розкопок та знахідки на Бернашівському поселенні [4]. У збірнику матеріалів IX Подільської історико-краєзнавчої конференції В. П. Мегей опублікував тези «Про домобудування на Бернашівському поселенні у Середньому Подністров'ї», в яких зазначив особливості житлового будівництва та планувальної структури поселення в Бернашівці [5]. Підсумки розкопок у Бернашівці археолог зафіксував у праці «Деякі підсумки досліджень поселення біля с. Бернашівка на Середньому Дністрі» [6, с. 24-26].

Разом з професором Іоном Срулевичем Винокуром В. П. Мегей досліджував ювелірну справу в Середньому Подністров'ї, зокрема опубліковано статті «Житло майстра-ювеліра» [7, с. 37-38], «Ювелірна майстерня ранньосередньовічних слов'ян» [8]. Також до кола інтересів Валерія Пилиповича увійшли металургія та металообробка в населення Середнього Подністров'я рубежу та перших століть нашої ери [9, с. 57-62].

Значну увагу Валерій Пилипович присвятив вивченню археологічних пам'яток Дунаєвеччини [10, с. 21-22; 11, с. 68-71; 12, с. 79-83], Ізяславщини [13, с. 428-431; 14], Полонщини, Тернопільщини [15, с. 139-147; 16, с. 30-36] та ін.

В. П. Мегей дослідив первісно-релігійні вірування та світогляд у системі духовної культури.

Археолог брав участь у дослідженні курганів скіфського часу поблизу села Тарасівка на Кам'яничині [17, с. 85-88].

Величезний внесок Валерія Пилиповича у вивченні історії Болохівської землі, дослідженню якої присвятив понад 10 років. Центральне місце в цих

дослідженнях присвячено літописному місту Губину. Так, у статті «Дослідження літописного Губина в 2000-2004 роках» Валерій Пилипович зазначає, що загальна площа розкопів на той час становила 2833,7 м², вдалося дослідити поховальний обряд, житлово-господарські комплекси, з'ясовано топографію, стратиграфію і планіграфію городища. Дослідник характеризує речові знахідки, зазначаючи, що знайдена унікальна знахідка – «точильний камінь з овруцького шиферу з кириличним написом і різними символами на ньому» [18, с. 135]. Автор характеризує також два речових скарби чисельність у 88 одиниць прикрас та вагою 501 г. 362 мг. Валерій Пилипович пише, що «ювелірне виробництво Губинського городища знаходилося на високому професійному рівні і не поступалося своєю продукцією іншим ювелірам Київської держави XII-XIII ст. Речовий інвентар з Губинського городища засвідчує високий рівень розвитку матеріальної і духовної культури населення» [18, с. 136].

У праці «Керамічний комплекс Губинського городища» Валерій Пилипович провів датування та класифікацію керамічних виробів, знайдених під час розкопок на території літописного Губина [19, с. 129-136].

У співавторстві з Іоном Срулевичем Винокуром В. П. Мегей опублікував статтю «Археологічні дослідження літописного Губина» [20, с. 25-28], а з І. С. Винокуром, В. І. Якубовським, О. І. Журком – «Речовий скарб з літописного Губина» [21, с. 54-66].

Логічним наслідком вивчення губинських старожитностей стала участь Валерія Пилиповича Мегея у виданні монографії «Літописний Губин XII-XIII ст. Болохівська земля» [22].

Валерій Пилипович брав участь у дослідженні старожитностей поблизу села Чабанівка Кам'янець-Подільського району. Розвідки носили рятівний характер, адже поселення в урочищах Межі, Огруд (Обора) руйнуються розмиванням водами Дністровського, водосховища та активно грабуються «чорними археологами». Внаслідок археологічних розвідок були зафіксовані трипільські, скіфські та ранньослов'янські старожитності [23, с. 103-104].

Важливе значення мали розвідкові роботи на території Бакотського скельно-печерного монастиря, проведені у вересні 2007 року, активну участь в яких взяв В. П. Мегей. Під час дослідження було виявлено дві ніші та парне поховання. Роботи дали змогу зробити висновки про локалізацію монастирського кладовища на південний захід по схилу Дністра від центральної частини монастиря та припустити, що скельний монастир є лише частково відкритим (археологічні дослідження на території пам'ятки не проводились з кінця XIX ст.) і, можливо, продовжується на південь від центральної частини [24, с. 212-213].

Валерій Пилюпович був активним учасником археологічної експедиції Кам'янець-Подільського державного університету 2002 року, яка розкопала чотири кургани ранньоскіфського часу в урочищі Корчма (Вовчий горб) поблизу села Теклівка Кам'янець-Подільського району [25, с. 6-23; 26].

Валерій Пилюпович Мегей і сьогодні продовжує активно досліджувати археологічні пам'ятки Поділля. Починаючи з травня 2012 року В. П. Мегей разом з П. А. Болтанюком проводять археологічні дослідження на території Кам'янця-Подільського поблизу Вірменського бастиону. Під час досліджень вдалося зафіксувати знахідки в хронологічному діапазоні від пізнього етапу трипільської культури до XX ст. Особливо потужно представлено культурний шар Київської Русі, вдалося знайти предмети озброєння, прикраси, монети XIV ст., кераміку. Також під час розкопок вдалося виявити спалені кліті киеворуського періоду, що свідчить про існування оборонних споруд XII-XIII ст. на території Кам'янця-Подільського, а отже підтверджує думку І. С. Винокура та М. Б. Петрова про заснування міста в період Київської Русі [27, с. 7].

Валерій пилюпович співпрацював та співпрацює з такими знаними археологами як О. Алфьоров, Н. К. Анісюткін, Є. А. Балагурі, В. Д. Баран, В. І. Бідзіля, М. Ю. Брайчевський, С. М. Бібіков, Л. В. Вакуленко, Л. І. Виногородська, П. А. Горішній, С. В. Гороховський, А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, С. О. Гусєв, С. Демідко, С. М. Єсюнін, О. І. Журко, А. Б. Задорожнюк, І. І.

Заєць, В. А. Захар'єв, В. Г. Збеневич, К. В. Каспарова, Д. Н. Козак, О. Г. Колесніков, М. Ю. Костриця, В. В. Кропоткін, М. П. Кучера, М. М. Кучинко, Л. І. Кучугура, Л. І. Крушельницька, Б. В. Магомедов, Є. В. Махно, С. П. Маярчак, Л. П. Михайлина, Т. Г. Мовша, О. Д. Могилів, О. М. Пажимський, Б. О. Пажимський, С. П. Пачкова, Г. А. Пашкевич, М. Б. Петров, С. В. Пивоваров, О. Г. Погорілець, О. М. Приходнюк, Б. А. Прищепа, І. П. Русанова, Е. О. Симонович, Г. І. Смирнова, Б. С. Строць, Б. О. Тимошук, Г. Б. Федоров, Е. К. Черниш, В. А. Шумова, Ю. Л. Щапова, М. Б. Щукін, Р. О. Юра, В. І. Якубовський та ін.

Надзвичайно теплі відгуки про Валерія Пилиповича його колег. Так ректор Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Олександр Михайлович Завальнюк зазначив: «Мене вразило те, що він людина небайдужа, кожне слово – відповідальність. Під час різних конференцій працював і працює як повноцінний науковий працівник. Основне – його професійна відповідальність» [1, с. 2]. Декан історичного факультету того ж університету С. А. Копилов так відгукується про В. П. Мегея: «Валерій Пилипович Мегей є зразком самовідданої, щоденної, дуже часто малопомітної праці людина, яка закохана в Україну й присвятила все своє свідоме життя вивченню її давньої історії. Валерій Пилипович талановитий науковець, він є автором кількох десятків цікавих наукових статей, серед яких монографія з історії Болохівської землі, дослідженню якої присвятив понад десять років» [1, с. 2]. Доктор історичних наук, професор, директор Центру дослідження історії Поділля Лев Васильович Баженов про Валерія Пилиповича зазначає: «За 25 років спільної праці на факультеті Валерій Пилипович проявив себе подвижником на тлі археологічного дослідження Поділля-Хмельниччини. Він творча, чуйна людина, яка відзначається професіоналізмом, працьовитістю, доброзичливістю і знаходиться в розквіті творчих сил. Варто відзначити, що його наукові розробки стали джерелом для створення багатьох монографій і книг іншими вченими-археологами» [1, с. 2]. Тепло про В. П. Мегея відгукується і доктор

історичних наук, професор Валерій Степанович Степанков: «Валерій Пилипович людина виняткова. Я можу сказати, що ще й відповідальна і водночас скромна, надзвичайно добра і щира. Йому не властиве красування, яким користуються інші. Саме ці якості роблять його таким, яким він є. Знаючи Валерія Пилиповича довгий час і як людину, і як наукового працівника відзначу, що це людина своєї справи, але плодами його праці часто користуються інші» [1, с. 2]. Проректор університету Олександр Миколайович Федьков зазначає: «Валерій Пилипович людина зовні непомітна в колективі, але без якої багато справ «забуксувало б». Своїми людськими якостями він завоював повагу студентів і викладачів», а кандидат історичних наук Андрій Борисович Задорожнюк так зазначає: «Валерій Пилипович людина колективу. Допмагаючи іншим, часто забуває про себе. Є тією особою, на якій тримається археологічна наука в нашому університеті» [1, с. 2].

Ті люди, які були з Валерієм Пилиповичем на розкопках, завжди згадують його з теплотою, адже він Людина. Так, саме з великої літери. Завдяки В. П. Мегею було зроблено багато археологічних відкриттів, виявлено велику кількість цінних знахідок, а багатьох студентів-істориків завоювала археологічна наука. Насамкінець хочеться побажати Валерію Пилиповичу міцного здоров'я та здійснення творчих задумів.

Джерела та література

1. Терещук К. Наш ювіляр Мегей Валерій Пилипович / К. Терещук, А. Машталір, А. Петрів // Студентський меридіан. – 2009. – 6 берез. – С. 2.
2. Смирнова Г. И. Могильник типа Поянешты-Лукашевка у с. Долиняны / Г. И. Смирнова, В. Ф. Мегей // STRATUM PLUS. Культурная антропология, археология. Времы великих миграций. – СПб; Кишинев; Одесса; Бухарест, 2000. - №4. – С. 156-172.
3. Геринович В. О. Стоянка неолітичної людини біля с. Великої Мукші Китайгородського району Кам'янець-Подільської округи / В. О.

Геринович // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. – Кам'янець-Подільський: друкарня ім. В.І. Леніна, 1926. – Т. I. – С. 14-17.

4. Мегей В. П. Исследование славянского селища Бернашовка на Днестре / В. Ф. Мегей // Тезисы наук.-краевед. конф. – Винница, 1988.

5. Мегей В. П. Про домобудування на Бернашівському поселенні у Середньому Подністров'ї / В. П. Мегей // Матеріали ІХ Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський, 1995.

6. Мегей В. П. Деякі підсумки досліджень поселення біля с. Бернашівка на Середньому Дністрі / В. П. Мегей // Матеріали І Могилів-Подільської краєзнавчої конференції. – Могилів-Подільський, 1996. – С. 24-26.

7. Винокур І. С. Житло майстра-ювеліра / І. С. Винокур, В. П. Мегей // VIII Подільська історико-краєзнавча конференція: тези доп. – Кам'янець-Подільський, 1990. – С. 37-38.

8. Винокур І. С. Ювелірна майстерня ранньосередньовічних слов'ян / І. С. Винокур, В. П. Мегей // Археологія. – 1992. – №3.

9. Мегей В. П. Металургія та металообробка в населення Середнього Подністров'я рубежу і перших століть н.е. / В. П. Мегей // Academia на пошану Леоніда Антоновича Коваленка. – Кам'янець-Подільський, 1997. – Т. I. – С. 57-62.

10. Мегей В. П. Розвідкові роботи в Дунаєвецькому районі / В. П. Мегей // Тези доп. респ. наук. конф. «Дунаївці: їх роль і місце в історії Поділля». – Дунаївці, 1993. – С. 21-22.

11. Щегельська Л. А. Дослідження техніки гончарного виробництва Середнього Подністров'я в працях Щегельського І. І. / Л. А. Щегельська, В. П. Мегей // Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій: зб. наук.-краєзн. праць. – К.; Дунаївці; Кам'янець-Подільський, 2000. – Вип. 2. – С. 68-71.

12. Гуцал А. Ф. Коса-горбуша з с. Городиська / А. Ф. Гуцал, В. П. Мегей // Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних

подій: зб. наук.-краєзн. праць. – К.; Дунаївці; Кам'янець-Подільський, 2000. – Вип. 2. – С. 79-83.

13. Гуцал А. Ф. Нові археологічні дослідження на Ізяславщині і Шепетівці / А. Ф. Гуцал, В. П. Мегей // Велика Волинь: минуле й сучасне: матер. міжн. наук.-краєзн. конф. – Хмельницький; Ізяслав; Шепетівка, 1994. – С. 428-431.

14. Винокур І. С. Дорогоща – могильник доби бронзи в Погоринні / І. С. Винокур, А. Ф. Гуцал, В. П. Мегей // Дивокрай: наук.-краєзн. альманах. – 1995. – Вип. 1.

15. Винокур І. С. До археологічної карти Тернопільщини / І. С. Винокур, В. П. Мегей // Зб. доп. та повідомл. за матер. конф. «Археологія Тернопілля: здобутки, стан, перспективи». – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 139-147.

16. Винокур І. С. До археологічної карти Тернопільщини / І. С. Винокур, В. П. Мегей // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: К-ПДПУ, 2003. – Т. 11. – С. 30-36.

17. Гуцал А. Ф. Дослідження курганів скіфського часу біля с. Тарасівка / А. Ф. Гуцал, В. П. Мегей // Кам'яначчина в контексті історії Поділля: наук. зб. – Кам'янець-Подільський, 1997. – Т. I. – С. 85-88.

18. Мегей В. П. Дослідження літописного Губина у 2000-2004 роках / В. П. Мегей // Матеріали XI Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський, 2004. – С. 134-138.

19. Мегей В. П. Керамічний комплекс Губинського городища / В. П. Мегей // Літописний Губин у контексті історії Болохівської землі (XII-XIII ст.): матер. всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 800-річчю м. Губина. – Хмельницький: Мельник А.А., 2004. – С. 129-136.

20. Винокур І.С. Археологічні дослідження літописного Губина / І. С. Винокур, В. П. Мегей // Хмельниччина. Дивокрай: наук.-краєзн. видання. – 2004. – №1-2. – С. 25-28.

21. Винокур І. С. Речовий скарб з літописного Губина / І. С. Винокур, В. І. Якубовський, О. І. Журко, В. П. Мегей // Археологія. – 2003. – №1. – С. 54-66.

22. Винокур І.С. Літописний Губин XII-XIII ст. Болохівська земля / І. С. Винокур, О. І. Журко, В. П. Мегей, В. І. Якубовський. – К.; Кам'янець-Подільський; Хмельницький; Старокостянтинів, 2004. – 208 с.

23. Гуцал А. Ф. Археологічні розвідки в околицях с. Чабанівка / А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, В. П. Мегей // Матеріали X Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський: К-ПДПУ, 2000. – С. 102-106.

24. Баженов О. Л. Про перспективи дослідження Бакотського монастиря / О. Л. Баженов, В. П. Мегей // Матеріали XII Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2007. – Т. I. – С. 2010-214.

25. Гуцал А. Ф. Теклівський курганний некрополь / А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, В. П. Мегей, О. Д. Могилов // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: К-ПНУ, 2008. – С. 6-23.

26. Гуцал А. Ф. Результати досліджень курганів скіфського часу біля с. Теклівка на Поділлі / А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, В. П. Мегей, О. Д. Могилов // Археологічні відкриття в Україні 2001-2002 рр. – К., 2003.

27. Старенький І. О. Археологи розкривають історію Кам'янця, етнологи – душу Дунаєвеччини / Ігор Старенький // Ключ. – 2012. – 6 лип. (№23). – С. 7.